

SISÄLLYS

ESIPUHEEKSI	7
-------------------	---

I OLEN TYÖVOIMAA

VEDA-KIRJOJA ODOTELLESSA	
ELI MITEN PAINOMAAILMA JA KONTIT OVAT LIITTYNEET TOISIINSA IÄT JA AJAT	14
ANARKISTISIA AJATUKSIA LUOVASTA TYÖNTEOSTA	22
SAATTUE MURMANSKIIN	
ELI TYÖTÄ PAKKASUKKONA, RUNOILIJANA	36
ESSEE EDU KETTUSEN TYÖLÄISMIEHEN AJOKENGISTÄ	49
HUOKOISUUDESTA, ESSEISTIIKASTA JA HITUNEN NAPOLISTAKIN	63

II VAIKKA OLISIMME POROPORVAREITA, NIHILISTEJÄ EMME KOSKAAN

SETÄ, HATTU JA IRIGARAY	80
TOVERI HOXHAN SUURIKAMMIONIN SYDÄN	93
POROPORVARIUDESTA	118
NIHILISMI ON VENÄLÄINEN VASTAIDEA ANARKISMILLE	139
SOPIMISEN TARPEESTA	
ELI MIKSI SOLIDAARISUUS EI OLE OIKEUDENMUKAISUUTTA	159

III JOS RAHAA ON ELI EI

MITÄ MIINÄ TEKEE?	170
POHDINTOJA ITSEAVUSTA	170
LAKANOITA NARULLA	
ELI ANARKISTISEN TALOUDEN PERUSTEET	183
ASKEL UUTEEN TALOUTEEN	
ELI MIKSI VIRO ONNISTUI ANARKISMISSAAN JA VENÄJÄ EI	202
TARINA KRYPTONIITISTA	
ELI AJATUKSIA RAHAN ARVOSTA	217

IV MITEN VALTA MÄÄRITELLÄÄN?

MATKALLA MAAILMAN VIIMEISELLE RAJALLE JA SIELTÄ TAKAISIN	234
KUN DYSTOOPPINEN FIKTIO OTETAAN OPPIKIRJAKSI	256
WIENILÄINEN KUOLEMA	
ELI EUROOPALLA ON SITTEENKIN VIELÄ ITSEYMMÄRRYSTÄ	271
BILETTELYÄ MANNERHEIMINTIELLÄ	280
REMONTTI ON ANARKISMIA	
ELI JÄLKISANAT	289

ESIPUHEEKSI

Saksalainen äärioikeiston ja myös myöhemmän äärivasemmiston suosima filosofi Carl Schmitt kirjoitti kirjassaan *Land und Meer* (1942) siitä, miten ihminen on maaolento, mutta meren äärellä hän kohtaa niin voimakkaan elementin, että se pakottaa hänet matkalle valloittamaan merentakaisia maita.

Itse vuoristojen ja metsien alueen ihmisenä Schmitt ajatteli, että meri merkitsee jonkinlaista ihmisen syvintä syntysijaa ja viitanee varmaankin elämän ensi vaiheisiin äidin kohdussa. Tarinat merihirviöistä, merenjumalista ja merestä syntyneistä ihmisistä viittaavat hänen mukaansa tähän.

Ajattelen joskus tätä lähtökohtaa katsellessani merta pienen majakkakylämme rantatörmille. Tulin itse tänne täydellisenä maakrapuna, joka oli toki elänyt suuren osan elämästään merellisissä kaupungeissa, mutta yhteys mereen ei koskaan kiinnostanut. Nyt se on lähes jokapäiväistä arkeani, joko meren ylittämisen tai meren ääressä rauhoittumisen muodossa.

Mutta jos paljon parjattu Schmitt oli oikeassa ihmisen valloittamistarpeen puolesta, liittykö se jotenkin syvällisemmässä mielessä minuunkin? Olen kertonut aiemmissa esseekokoelmisani, miten osin pienen talon kahden majakan kylästä meren rannalta tarkoituksenani rauhoittua ja hoitaa lähes kahden vuosikymmenen kirjakustantajamatkani arvet, palauttaa itseni siihen tilaan, jonka olen koke-

nut olevani itselleni merkityksellisin: käsillä tekemiseen, multaisiin kouriin, pieniin askareisiin.

Kohdattuani meren tulin kuitenkin jälleen tavoitteelliseksi. Aloin ensin kirjoittaa kirjoja aivan uudella tavalla, pian tein samaan aikaan kritiikkiä ja kolumnistiikkaa yli kymmeneen lehteen ja lopulta, kuin majakanvalona valmistuvan majakan nuppiin, minut valittiin Suomen Kirjailijaliiton puheenjohtajaksi. Löysin jälleen työnteon ilon.

Onko sittenkin niin, että eurooppalaisen ihmisen faustinen eteenpäin pakottava vimma johtuukin merestä tai eritoten merelle saapumisesta? Halusinko haastavan luottamustehtävän siksi, että meri pakotti minut hakeutumaan seikkailuihin ja valloitusretkille. Hainko kirjailijoilta luottamustehtävää, koska tähysin horisonttia?

*

Tämä esseeteos käsittelee valtaa, työelämää, rahaa, kaikkea sitä, josta puhutaan arkisissa tai anarkistisissa oloissa usein negaation kautta. Olen kasvanut 16-vuotiaasta lähtien taiteilijoiden parissa ja omassa viiteryhmässäni sijoittaminen, työorientoituneisuus tai ylipäätään pitkäjänteinen elämän suunnitteleminen ovat joskus esittäytyneet pikkuporvarillisina ideoina. Esitän, ettei mikään näistä ole välttämättä pahaksi eikä pikkuporvarillisuus ole vain rahaan tai luokkaan sidottu käsite, vaan tarkoittaa yleisesti henkistä typistymistä – sellaista on paljon vasemmistossakin. Joskus, kuten kirjan esseessä esitän, porvarillisuudesta saattaa olla jopa iloa, kunhan sen toteuttaa mahdollisimman vapaasti.

Vaikka esseetriologian aiemman osat, Grand Tour ja Grand Hotel, ovat käsitelleet liikkumista, maanpakolaisuutta, asettumista ja kehoa, nyt käsillä oleva Grand Prix siirtyy aiheisiin, joiden miettiminen ai-

heuttaa monille stressiä. Valta, lait, sopiminen, työ, raha; epätavallisia anarkistin aiheita.

Ei huolta. Olen edelleen sielultani anarkisti ja puolustan vapautta. Yritän puhua työstä, sijoittamisesta, valvonnasta ja jopa sodasta uusin sanoin. Olen toiminut kirjakustantajana noin puolet elämästäni. Se opetti toimimaan mahdollisimman tehokkaasti, koska pienen art house -tyyppisen kustantamon pyörittäminen markkinalogiikalla ei muuten ollut mahdollista.

Sen sijaan aloitettuani vuoden 2022 lopussa Suomen Kirjailijaliiton puheenjohtajana olen joutunut käsittelemään jälleen talousasioita ja työtä hyvin monimuotoisella tavalla, joskus valtaakin. Lienee ehkä vain sattumaa, mutta jonkinlaisesta luovasta tuhosta onkin ollut kyse alkukaudellani. Käytännössä koko liitto on uudistunut, kaikki työntekijät vaihtuneet, rakenteet muuttuneet ja jopa toimisto remontoitu. Eräs liiton jäsenkirjailija ehti naureskella, että tuollaisia anarkistit ovat, aiheuttavat tuhoa ympärilleen. Mutta jotta voidaan uudistua, on muutettava rakenteita.

Jo yli sata vuotta sitten arkkianarkisti Pjotr Kropotkin joutui painiskelemaan saman ennakkoluulon kanssa. ”On yhä paljon ihmisiä, joiden mielestä anarkismi pohjaa oppinsa ilmestyksenomaisiin tulevaisuusnäkyihin, ja että anarkistien alitajuisena pyrkimyksenä on koko nykyisen sivilisaation tuhoaminen”, Kropotkin kirjoitti. ”Eikö ole vasta pari vuotta siitä, kun pariisilaislehdissä väitettiin anarkismin koko filosofian perustuvan tuhoamiselle, ja että väkivalta on sen ainoa sisältö?”

Kuten olen aiemmin jo toivonut, anarkismi on enemmän evoluutiota kuin revoluutiota. En usko, että ihmiskunta olisi mennyt ajattelussaan missään kohtaan täysin pieleen. Askeleet ovat eri puolilla ja eri aikoihin erimittaisia ja joskus tarvitaan myös taka-askelia. Histo-

ria ei rakennu systeemiksi, jossa opitaan harha-askeleista, vaan harha-askeleet ovat osa edistymistä. Eräänlaista steppailua siis.

Pikemminkin kuin tuhona, näen anarkistisen rakenteiden uudistamisen japanilaisen puuston uudistamisen tekniikan kautta. Yhdeksänvuotias poikani on kertonut minulle, että japanilaiset ovat tuottaneet puuta 700 vuotta kaatamatta puita. Heillä on 1300-luvulla luotu erikoinen tekniikka, jota kutsutaan daisugiksi.

Daisugissa puut istutetaan tuleville sukupolville eikä kaadeta, vaan karsitaan ikään kuin ne olisivat jättiläismäisiä bonsai-puita; tätä tekniikkaa sovelletaan setripuihin, saatavissa oleva puu on yhtenäistä, suoraa ja solmutonta, käytännössä täydellistä rakentamiseen.

Karsiminen on taidetta, joka antaa puun kasvaa ja itää puuta käyttäen, kaatamatta sitä koskaan. Ihmisellä ja puulla voi olla harmoninen liitto. Tätä tarkoitan anarkismilla ja sen uudistamisella. Harmoniaa, eteenpäin menemistä, uusia keinoja, vaikka jokin niistä olisikin väärä.

Remonttia, jossa säilytetään aiemman rakennuksen parhaat palat, mutta korjataan huonoksi menneet.

*

Kuten olen kertonut aiemmissa kirjoissani, elämme kahdestaan pienen poikani kanssa pienessä talossa Virossa. Tätä kirjaa kirjoittaessani elämässämme on ollut niin suuria muutoksia, että olen joutunut korjaamaan tätä esipuhetta useasti.

Saimme puoleksi vuodeksi asuintovereiksemme uuden puolison ja hänen poikani ikäisen poikansa. Meitä oli yhtäkkiä neljä, hiljainen talo täynnä vilskettä ja toimintaa. Mutta joskus käytännön asiat, kuten koulumatkojen pituus, työmatka, kulttuurieron käsittäminen ja toimeentulo, saattavat muuttaa asioita. Elämä muuttui jälleen, ja me

jatkoimme elämäämme pojan kanssa kahden. Teimme taloon suuren remontin, elämäämme vieläkin suuremman.

Samaan aikaan tämän teoksen alkuperäisessä käsikirjoituksessa esiintynyt isäni menehtyi, joten otin hänet pois kirjasta lähes kokonaan. Hänen työelämänsä kuvaus jääköön johonkin seuraavaan teokseen.

Joskus tarvitaan suurempiakin mullistuksia. Usein ne eivät ole ihmisten omissa käsissä, vaan loputtomien muuttujien aiheuttamia. Muutos aiheuttaa aina pelkoa, mutta tärkeintä on mahdollisuus johonkin aiemmin saavuttamattomaan.

Taloustieteilijä Joseph Alois Schumpeter (1883–1950) esitteli termin *luova tuho* teoksessaan ”Capitalism, Socialism and Democracy” (1942). Hänen mukaansa Karl Marx ei ymmärtänyt sosiaalisten rakenteiden moninaisuutta ja pitkäkestoisuutta. Marxin lanseeraama historiallinen materialismi ei kyennyt kuvaamaan länsimaisten yhteiskuntien monopolivista historiaa. Sitä merkitsemään tarvittiin vahvempi ilmaisu, rakenne ja sisältö.

Schumpeterin luova tuho tarkoittaa, että oma talousjärjestelmämme ei ole koskaan tasapainossa, vaan talouden rakenne on jatkuvien muutosten kourissa. Se on luonnollinen elämän imitaatio, jossa tapahtuu kehitystä.

Grand Prix on itsekkin suurta luovaa tuhoa. Se on rakentunut ideoita törmäyttämällä, yhdistämällä villisti aiemmin toisiinsa liittymättömiä asioita. Samaa luovaa tuhoa on luotu myös aiemmissa koelmissani, Grand Tourissa ja Grand Hotelissa.

Grand Prix on myös kilpailua, mutta suuren *grand prix*'stä siitä tekee se, että kilpailulla on yhteiskuntaa parantavia vaikutuksia. Kilpailu ei ole itsessään minkään arvoista. Hyvää siitä tekee se, jos se luo hyvinvointia. Silloin kun se sitä tekee ja kilpailu on reilua. Kun ihmiset

antavat parastaan, kehittävät itseään ja yritykset tuotteitaan avoimessa kilpailuasetelmassa, kaikki kehittyi. Tämä ei ole anarkismin vastaista.

Sen sijaan luova tuho voi olla terminä suomalais-ugrilaiseen maailmaan liian jyrkkä. Hillittyinä, vähemmän kiivaina itämerensuomalaisina Schumpeterin käyttämä *schöpferische Zerstörung* tuntuu liian rajulta. Meillä on sille parempikin sana, *remontti*.

Remontti on tila, jossa yhteisestä tahtotilasta lähdetään korjaamaan jotain, joka vaatii korjaamista. Toisin kuin *luova tuho*, remontti on vähemmän itseohjautuvaa ja enemmän ohjailtavissa, mutta yhtä lailla luovan tuhon kanssa se uudistaa rikki menneitä osia. Sana saattaa nykypäivänä ärsyttää anarkistitovereitani, sillä remonttiin yhdistyy vahvasti keskiluokkaisuuden, jopa poroporvarillisuuden konnotaatioita, mutta todellinen anarkisti ei välitä pienistä, vaan on valmis remonttiin koska tahansa.

Joskus remontti tarkoittaa sitä, että täytyy matkustaa kauas nähdäkseen lähelle. Tätä kirjaa varten olen matkustanut Uzbekistaniin, Tadžikistaniin, Napoliin, Ateenaan, Venetsiaan, Murmanskiin, Albaniaan, Wieniin ja Kempleeseen. Liikkuminen summaa kahden edellisen teoksen väitteet. Vapautta on olla paikallaan pienessä talossa majakkalaaksossa, mutta myös valmiutta lähteä etsimään anarkismia kauempaa. Vaikka meren takaa.

Tove Jansson kuvaa Taikatalvessaan Pikku Myytä: ”Hän tekee aina mitä haluaa eikä kukaan vastusta häntä. Hän vain tekee niin.” Pikku Myyhän asui meren äärellä, mikä vie ajatuksen jälleen Carl Schmittin käsitykseen meren vaikutuksesta uudistumishaluun.

”Hän vain tekee niin.” Niin tekee anarkistinen vapaa ihminen, kunhan tekeminen ei vie muilta vapautta päättää itse tekemisistään.

Majakkakylän keskeltä,
tekijä

I

OLEN TYÖVOIMAA

VEDA-KIRJOJA ODOTELLESSA

ELI MITEN PAINOMAAILMA JA KONTIT OVAT LIIT-
TYNEET TOISIINSA IÄT JA AJAT

I

”Älkää ajatelko teon hedelmiä / Eteenpäin.” T. S. Eliot esittää Neljässä kvartetissaan Krišnan Bhagavad Gītassa käymän keskustelun Arjunan kanssa. ”Ei hyvästi ja hyvää matkaa / vaan, matkamiehet eteenpäin.”

Omistamani kustantamon Savukeitaan toimistolla oli loppukesästä 2008 lievän ahdistunut tunnelma. Odotin kontillista, noin 11 000 kappaletta kirjoja New Delhissä sijaitsevasta painotalosta. Turussa oli kaunis syyssää ja Intiassa monsuunikausi päättymässä. Agentin välityksellä toteutunut kauppa arvelutti, mutta agentti osasi puhua painon säädyllisen ja kunniallisen maineen puolesta. Ei siis lapsityövoimaa, ei huonoa jälkeä, hieman päälle kuukauden toimitusajat, edullisuus, lentokoneeseen verrattaessa ekologinen laivarahti, agentin vastuu ongelmatapauksissa... Painotarjous oli lupaava: rahtikuluineen noin puolet suomalaisen kilpailijan hinnoista.

”Tulisivatko kirjat lentokoneella?” kysyin agentilta.

”Ei vaan omassa rahtikontissa.”

”Se kestää sitten varmaan kauan?”

”Noin kuukauden.”

Kaunis sää ei lämmittänyt mieltä. Turun kirjamesut lähestyivät. Pressikappalepyyntöjä tipahteli, kirjakaupat tilasivat kirjoja, ja vakiostajat kyselivät hermostuneina uuden Daniil Harms -käännöksen perään. Kirjat lepäsivät Göteborgin tullissa – matkan huomioon ottaen lähellä, mutta tavoittamattomissa.

Tämä kummallinen beckettiläinen hetki palasi mieleeni yli vuosikymmen myöhemmin, kun konttilaiva Even Given jumittui poikkiteloin Suezin kanavaan maaliskuussa 2021. Taiwanilaisen yrityksen Panamaan liputtama laiva on yksi maailman suurimpia tankkereita ja symboli sille koko maailmaa lähes internetin veroisesti muuttaneeseen globalisoitumisprosessiin, jota kutsumme laivarahdiksi.

Even Givenin juuttuminen Suezin kanavaan, maailman talouden kenties merkittävimpään laskimoon, jonka läpi virtaa 12 prosenttia maailmankaupasta, on niin valtava katastrofi, että se vain vaivoin jää kolmoseksi viimeaikaisten muiden mullistusten, Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan ja koronapandemian alle. Tukoksen aiheuttama taloudellinen vahinko oli miltei 10 miljardia euroa päivässä.

Jos Even Given olisi tukkinut laskimon loppukesästä 2008, merkitys pienelle suomalaiskustantamolle olisi ollut suuri, mutta varsin mitätöntä verrattuna kaikkeen muuhun. Laivarahdista on tullut niin uskomattoman tärkeä osa maailmankauppaa, ettei sitä vielä oikein käsitetä.

Keskeinen innovaatio laivarahdissa ei ole varsinaisesti laivoihin liittyvää, vaikka toki nekin ovat vuosikymmenten saatossa kehittyneet esimerkiksi öljytankkereiden säiliöiden tai yhä kasvavan kuorimatilavuutensa kautta. Maailmankaupassa tärkein keksintö on kui-

tenkin jotain sellaista, jonka taidokkaat kuusivuotiaat Lego-rakentajat huomaavat jo parissa päivässä.

Liikuteltava, helposti kasattava yksikkö. Kontti.

II

Hong Kongissa syntyneen brittiläisen journalisti-kirjailija John Lanchesterin kiehtovassa esseessä ”Meren kolossit” (Niin & näin 4/2021) käydään läpi rahtilaivojen muutosta ja muutoksen vaikutusta maailmankauppaan.

Lanchester tunnustaa kontteja kohtaan tuntemansa kiinnostuksen syntyneen jo hänen lapsuudessaan, kun nuori John katselee maailman yhden viiden suurimman konttisataman kontteja kotikaupungissaan Hong Kongissa. Hän kertoo, miten vuonna 1967 hänen äitinsä päätti viedä lapsensa Lontooseen, mutta lentämisen sijaan matka tehtäisiin laivalla.

Skotlantilainen Benvalla-laiva kuljetti rahtia, mutta otti myös 14 matkustajaa mukaan, mukaan lukien pienen John Lanchesterin ja hänen äitinsä. Matka sujui hyvin, kunnes juuri siinä klassisimmassa kohdassa, Suezin kanavan suulla, tuli pysähdys. Kuuden päivän sota Egyptin ja Israelin välillä oli syttynyt.

Kanava suljettiin ja laiva ohjattiin kulkemaan Vasco da Gaman vanhaa reittiä pitkin Hyväntoivonniemen ympäri. Matkasta Lontooseen tuli lähes puolen maapallon mittainen. Suezin ja maapallon toisella puolella oleva Panaman kanava ovat rahdille elintärkeitä.

Kaksi laivatyyppiä ovat saaneet aikaan kaiken muutoksen. Öljytankkerit, joihin keksittiin öljytynnyreiden sijasta tehdä yksi yhtenäinen öljysäiliö, sekä konttilaivat, joihin keksittiin hämmästyttävä keksintö, yhtenäinen laatikkostandardi. Ennen sitä laivat lastattiin erikokoisissa, erinäköisissä ja erimuotoisissa nysäköissä, säkeissä, laati-